

Examen VWO

2022

tijdvak 1
maandag 16 mei
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis

Dit examen bestaat uit 26 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 72 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende vorstinnen staan in willekeurige volgorde:

- 1 De Berberse koningin Dihya streed in Numidië tegen de islamitische legers die kort na de dood van de profeet Mohammed hun religie in Noord-Afrika wilden verspreiden.
- 2 De Keltische koningin Boudica voerde Britse stammen aan in een opstand tegen de Romeinen.
- 3 Farao Hatsjepsot breidde het internationale handelsnetwerk van Egypte uit om de aanvoer van grondstoffen naar de vroeg-stedelijke gemeenschap Thebe te garanderen.
- 4 Hertogin Johanna van Brabant moest toezeggingen doen aan de burgers in haar hertogdom, waardoor Brabantse steden meer zelfstandigheid kregen.
- 5 Keizerin Meisho van Japan liet bij haar paleis een tuin aanleggen met grasvelden en grachten, onder invloed van de Hollandse stijl van tuinaanleg die kort tevoren via de VOC in haar land bekend was geworden.
- 6 Samen met haar echtgenoot, de Spaanse koning Philips II, vervolgde de Engelse koningin Maria Tudor de protestanten in Engeland.

- 2p 1 Zet deze vorstinnen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Twee gegevens over de waardering voor koningin Boudica (zie vraag 1):

- 1 Verhalen over Boudica waren tijdens de regeringsperiode van de Engelse koningin Elizabeth I (1533-1603) een populair onderwerp voor toneelstukken.
- 2 Toen in 1843 kunstenaars werden opgeroepen om een voorstel in te dienen voor fresco's voor op het parlamentsgebouw van Groot-Brittannië, zonden vijf kunstenaars een voorstel in met een afbeelding van Boudica.

- 2p 2 Geef voor beide periodes een verklaring voor de waardering voor Boudica, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een kenmerkend aspect van die tijd.

Prehistorie en oudheid

Gebruik bron 1.

Volgens historici heeft de wijze waarop Marius het Romeinse leger leidt gevolgen voor het bestuur van de Romeinse Republiek.

- 4p 3 Ondersteun deze visie door:
- uit te leggen welke boodschap over zijn leiderschap Marius met de toespraak wil overbrengen aan de nieuwe rekruten, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron en
  - zonder bron aan te geven dat dit leiderschap van Marius een militair voordeel **en** een politiek gevaar met zich meebrengt voor de Senaat, het hoogste bestuursorgaan van de Romeinse Republiek.

Prehistorie en oudheid

---

bron 1

Politicus en generaal Gaius Marius (157-86 voor Christus) hervormt het Romeinse leger door in te voeren dat ook arme Romeinen, die geen land bezitten, in dienst van het Romeinse leger mogen treden. Tijdens een toespraak in Rome voor nieuwe rekruten van het leger, zegt hij:

Met deze lessen zal ik mijn soldaten aanmoedigen; ik zal hen niet gierig belonen en mezelf rijkelijk, noch glorie nastreven ten koste van hun gezwoeg. (...) want als je zelf in luxe leeft maar het leger vervolgens onder de duim houdt met straf, dan ben je geen commandant maar een meester van slaven. (...) En daarom: eenieder die de leeftijd heeft om soldaat te zijn, sluit je aan bij mij en dien je land! En laat niemand vanwege de rampen die anderen overkwamen of vanwege de arrogantie van generaals bang hiervoor zijn. Ik, Marius, zal met jullie meemarcheren en meevechten, tegelijkertijd jullie raadsman zijn en jullie metgezel in de gevaren en ik zal mezelf niet anders behandelen dan jullie. En met de hulp van de goden zal zeker alles ons ten deel vallen: overwinning, buit en glorie.

De middeleeuwen

De Normandiërs veroverden in 1066 Engeland, waarna hun aanvoerder, Willem de Veroveraar, Engelse landerijen toewees aan Normandische edelen die mee hadden gestreden. De Normandiërs introduceerden daarna de *primogenituur*, de bepaling dat de oudste zoon alles erfde, terwijl eventuele dochters en jongere zonen werden uitgesloten van de erfenis.

Volgens historici ondersteunde de introductie van de *primogenituur* de invoering van het feodale stelsel.

3p

4 Ondersteun deze redenering door:

- aan te tonen dat Willem de Veroveraar het feodale stelsel invoerde in Engeland en
- uit te leggen op welke wijze de *primogenituur* het functioneren van dit stelsel ondersteunde.

Een anekdote:

Vanaf 1252 verleende gravin Margaretha II van Vlaanderen privileges aan kooplieden uit Duitsland, Frankrijk en Spanje. De kooplieden mochten zich in de stad Brugge vestigen, betaalden minder tol, mochten huizen in de stad kopen en tegen gunstige voorwaarden kelders en pakhuizen huren. De poorters van Brugge verzetten zich aanvankelijk tegen haar besluit die privileges te verlenen.

3p

5 Licht deze anekdote toe door:

- aan te geven welke economische verandering Margaretha in Brugge bevorderde met het verlenen van de privileges en
- te beredeneren welk economisch **en** welk politiek bezwaar de poorters van Brugge hadden tegen het verlenen van de privileges.

Gebruik bron 2.

Geestelijken als Van Heisterbach zijn positief over de *mulieres religiosae*, maar streven ernaar deze vrouwen in begijnhoven te laten wonen.

3p 6

Verklaar dit streven door:

- met bron aan te geven welke bijdrage de *mulieres religiosae* volgens Van Heisterbach kunnen leveren aan het religieuze leven van stedelingen en
- zonder bron uit te leggen welke ontwikkeling in de geloofsbeleving van stedelingen de geestelijkheid onder controle wil houden door de *mulieres religiosae* in begijnhoven te laten wonen.

Twee gegevens over pauselijke bullen (brieven):

- 1 In 1455 gaf paus Nicolaas V met de bul *Romanus Pontifex* de Portugese koning Alfonso toestemming om in de landen onder de Sahara (in Afrika) “over te gaan tot invasie en de opsporing, de gevangenneming en onderwerping van alle Saracenen (moslims) en heidenen en alle vijanden van het christelijke geloof (...) en hen aan eeuwige slavernij te onderwerpen”.
- 2 In 1493 schreef paus Alexander VI in de bul *Inter Caetera* dat een christelijke natie niet het recht had een land in te nemen dat al eerder door een andere christelijke natie was veroverd.

3p 7

Geef aan, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een verschillend kenmerkend aspect:

- welke ontwikkeling, die plaatsvond tijdens de middeleeuwen, paus Nicolaas V ondersteunde met zijn bul *Romanus Pontifex* en
- op welke ontwikkeling in de zestiende eeuw paus Alexander VI vooruit liep met de bul *Inter Caetera* en ten slotte
- welke ontwikkeling in de vroegmoderne tijd werd gerechtvaardigd met de bul *Romanus Pontifex*.

Let op: je mag een kenmerkend aspect maar één keer gebruiken.

De middeleeuwen

---

bron 2

De monnik Caesarius van Heisterbach (1180-1240) schrijft over *mulieres religiosae*, vrouwen die hun leven aan God wijden:

Vooraf in Luik en Brabant zijn er veel van zulke vrouwen. Hoewel ze in gewone kleren rondlopen en geen kerkelijke status genieten, zijn ze vaak superieur aan kloosterlingen. (...) Te midden van gewone mensen leven zij een geestelijk leven, te midden van de wellustigen een kuis (eerbaar) bestaan. In het drukke stadsleven realiseren zij het kluizenaarsideaal.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 3.

De stad Antwerpen neemt vanaf 1585 een belangrijke plaats in als onderwerp van propaganda tijdens de periode van de Opstand.

- 2p **8** Geef aan welke propagandaboodschap over Antwerpen hier wordt afgebeeld, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 4.

Henry Stubbe krijgt 200 pond van de Engelse koning voor zijn pamflet.

- 3p **9** Verklaar dat de koning voor dit pamflet betaalt door:
- aan te geven op welk kenmerk van het bestuur van de Republiek Stubbe kritiek geeft en
  - uit te leggen welke boodschap de Engelse koning juist in 1672 met het pamflet aan zijn onderdanen wil overbrengen.

Gebruik bron 5.

Een bewering:

Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais wil verlichte denkbeelden verspreiden.

- 3p **10** Ondersteun deze bewering door:
- met de bron uit te leggen welk verlicht denkbeeld wordt verwoord in dit toneelstuk en
  - zonder bron te verklaren waardoor een toneelstuk geschikt is voor de verspreiding van nieuwe denkbeelden.

Een anekdote:

De componist Mozart maakte van Figaro (zie bron 5) een opera. Hij veranderde de kritiek van het originele toneelstuk in kritiek op herendiensten. Voor keizer Jozef II was dit een voorwaarde om de uitvoering van Figaro goed te keuren.

- 2p **11** Toon aan, telkens met een verwijzing naar deze anekdote, dat Jozef II zowel een verlichte als een absolute vorst was.

Twee gegevens over de veroordeling van Olympe de Gouges:

- 1 In 1793 werd Olympe de Gouges ter dood veroordeeld na de publicatie van een pamflet waarin ze schreef dat de bevolking zou moeten kunnen kiezen welke staatsvorm Frankrijk zou moeten krijgen: een constitutionele monarchie of een republiek.
- 2 Een anonieme ooggetuige gaf kritiek op haar veroordeling, waarbij hij zei dat Olympe de Gouges gratie moest krijgen vanwege haar bijdrage aan de revolutie.

- 3p **12** Licht beide gegevens toe door:
- uit te leggen dat de inhoud van het pamflet voor de jakobijnen reden was Olympe de Gouges ter dood te veroordelen en
  - met een ander voorbeeld van het werk van Olympe de Gouges de mening van de ooggetuige dat zij had bijgedragen aan de revolutie te ondersteunen.

Vroegmoderne tijd

bron 3

In 1586 maakt Hans Vredeman de Vries (1527-1609) dit schilderij over Antwerpen:

Handelsschepen varen over de Schelde naar Antwerpen

De eigenschappen Tirannie, Eigenbelang en Tweedracht

De Spaanse landvoogd Alexander Farnese overhandigt het stadswapen van Antwerpen aan Philips II terwijl ze beiden gelauwerd worden

bron 4

In 1672 schrijft Henry Stubbe een pamflet over de Republiek. In het eerste gedeelte, *Onpartijdige en gepaste commentaren*, staat:

Zij [de Nederlanders] doen net of zij in het beloofde land wonen, maar heel Europa en Indië klaagt dat er daar niets van waarde is. Ze verheerlijken hun excellente regering, terwijl het anarchie is: ze onderwerpen zich aan geen enkele regel en werken alleen samen vanuit eigenbelang en onder een gemeenschappelijk gevoel van gevaar. Ze zijn al honderd keer ontsnapt aan een totale verscheuring. (...) Nooit was een stel pijlen zo slecht gebundeld. Hun vrijheid (waar ze over opscheppen) bestaat er vooral uit dat ze meer belasting betalen dan welke vorst in de wereld zou vragen; en ze zijn onderworpen aan meer willekeurige regels over leven, verbanning en gevangenneming dan ik ooit eerder zag.

bron 5

In 1781 schrijft de Franse schrijver Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais een toneelstuk. De hoofdpersoon, de dienaar Figaro, zegt hierin:

Wat! Omdat u een belangrijke edelman bent, denkt u dat u een groot genie bent! Op welke manier? Hoe bent u de rijke en machtige graaf Almaviva geworden? U hebt de moeite genomen geboren te worden – niets meer! Terwijl de moeilijkheden die ik moest overwinnen meer talenten vereisten dan nodig zijn om een Rijk te besturen. En wat, edelste graaf zijn uw aanspraken op het aanzien, op de pompeuze titels en de onmetelijke rijkdom waar u zo trots op bent en die u bij toeval hebt verkregen?

Moderne tijd

In het verdrag van Nanjing, dat Groot-Brittannië en China in 1842 sloten, stond: "Het is noodzakelijk en wenselijk dat Britse onderdanen een haven hebben waar zij naar behoefte hun schepen kunnen onderhouden als dat nodig is. Zijne Majesteit de keizer van China zal daarvoor het eiland Hongkong afstaan aan Hare Majesteit de Koningin van Groot-Brittannië."

Een bewering:

Het Verdrag van Nanjing was een gevolg van de politieke situatie in China en van het toenemende Britse imperialisme.

- 4p **13** Leg beide delen van de bewering uit, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een andere verwijzing naar het verdrag.

Gebruik bron 6.

De standpunten van Mina Kruseman worden door feministen in de tweede helft van de negentiende eeuw deels bekritiseerd en deels nagestreefd.

- 4p **14** Leg uit, telkens met een verwijzing naar het betreffende standpunt:
- welke kritiek een deel van die feministen heeft op het eerste standpunt en
  - waardoor het tweede standpunt wel werd nagestreefd door die feministen.

Mina Kruseman (zie vraag 14) had een relatie met Frits Hoffman en kreeg met hem twee kinderen, zonder met hem in het huwelijk te treden. Ze verdiende haar inkomen door het houden van toespraken en voordrachten.

- 2p **15** Leg uit welk negentiende-eeuws ideaal voor veel vrouwen de reden was Mina Kruseman af te wijzen als rolmodel.

De volgende zes gebeurtenissen uit de geschiedenis van China staan in willekeurige volgorde:

- 1 De Bokseropstand brak uit.
- 2 De modernisering van landbouw en industrie naar het voorbeeld van de Sovjet-Unie ging van start.
- 3 De Vier Moderniseringën werden ingevoerd.
- 4 De Volksrepubliek kreeg een eigen vertegenwoordiging in de Verenigde Naties.
- 5 De 4 Meibeweging ontstond.
- 6 Op en rond het plein van de Hemelse Vrede eisten demonstranten liberaliseringën.

- 2p **16** Zet deze zes gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik bron 7 en de gebeurtenissen van vraag 16.

De vijf fragmenten van bron 7 horen bij gebeurtenissen van vraag 16.

- 2p 17 Maak de juiste combinaties van bronfragment en gebeurtenis door achter elke letter van het bronfragment het cijfer van de gebeurtenis die erbij past te noteren. Noteer alleen letters en cijfers.
Let op: er blijft één gebeurtenis over.

Een anekdote:

Nadat in 1937 een voorstel was gedaan om alleen kiesrecht te verlenen aan Europese vrouwen in de Nederlandse kolonie Nederlands-Indië, zei mevrouw Hoogersteger-Camman van de *Vereniging voor Vrouwenkiesrecht*: "Wij zijn ervan overtuigd dat inheemse vrouwen er volledig achter staan om op dit moment actief kiesrecht toe te kennen aan die groep die tegen minder problemen aanloopt, namelijk de Europese vrouwen."

De discussie over vrouwenkiesrecht versterkte mogelijk het streven naar onafhankelijkheid in Nederland-Indië.

- 2p 18 Leg dit verband uit met deze anekdote.

Gebruik bron 8.

Stel: je doet onderzoek naar de Tweede Wereldoorlog in Duitsland en je wilt deze bron gebruiken voor twee onderzoeksonderwerpen:

- 1 De bereidheid van de Duitse bevolking om hun land te verdedigen.
- 2 Het voeren van een totale oorlog in Duitsland.

Je concludeert dat de bron **minder** betrouwbare informatie bevat voor het eerste onderzoeksonderwerp en **meer** betrouwbare informatie voor het tweede onderzoeksonderwerp.

- 4p 19 Leg beide conclusies uit, telkens met een andere verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 9.

Twee gegevens over het stripboek *Kuifje in Congo*:

- 1 In 1946, terwijl Congo nog steeds een Belgische kolonie is, verandert Hergé in een nieuwe uitgave van het boek de les (zie bron) in een rekenles waarin Kuifje zegt: "We beginnen met een simpele som: wie kan me vertellen hoeveel 2+2 is?"
- 2 In 2011 vindt er een rechtszaak plaats in België over de vraag of de verkoop van *Kuifje in Congo* moet worden verboden wegens de inhoud.

- 2p 20 Geef een verklaring voor de verandering van de les die Kuifje geeft aan de Congolese kinderen **en** voor het plaatsvinden van de rechtszaak, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een verschillend kenmerkend aspect.

Let op: je mag een kenmerkend aspect maar één keer gebruiken.

In 1952 tekende Adenauer het 'Verdrag van Luxemburg', waarbij overeengekomen werd dat:

- 1 de Joodse staat Israël meer dan drie miljard mark kreeg; een betaling die bekend werd onder de naam *Wiedergutmachung* ('het weer goedmaken').
- 2 Israël het grootste gedeelte van de drie miljard mark moest besteden aan de aanschaf van West-Duitse goederen zoals schepen en treinen. Adenauer wilde de positie van de BRD in West-Europa verstevigen.

2p **21** Toon voor elk van beide afspraken aan op welke wijze deze moest bijdragen aan het verstevigen van de positie van de BRD in West-Europa.

Gebruik bron 10.

Stel: je doet onderzoek naar de opstand in 1953 in de DDR. Je wilt deze beschrijving van Semjonov als bron gebruiken, maar je twijfelt aan de betrouwbaarheid ervan.

4p **22** Licht je twijfel toe door telkens met een verwijzing naar de bron:

- aan te tonen dat Semjonov een communistische visie heeft op de oorzaak van de opstand en
- aan te tonen dat de beschreven instructies uit Moskou passen bij een totalitair regime en
- uit te leggen dat je twijfelt aan de betrouwbaarheid van de beschrijving van zijn eigen rol die Semjonov geeft in zijn memoires uit 1990.

Gebruik bron 11.

De behandeling van de Russische adviseurs zoals die uit de bron blijkt, heeft bedoelde en onbedoelde gevolgen voor China.

3p **23** Toon dit aan door:

- uit te leggen welk politiek gevolg door de regering van Mao wordt nagestreefd met de beschreven behandeling van de Russische adviseurs en
- aan te geven welk Chinees economisch beleid in die tijd hieronder heeft geleden.

Gebruik bron 12.

Een van de effecten van de Culturele Revolutie is het ontstaan van een persoonscultus rondom Mao.

2p **24** Leg uit dat de boodschap van deze poster hieraan bijdraagt.

Gebruik bron 13.

Een conclusie:

Uit deze bron blijkt dat de emancipatie van vrouwen een proces is.

- 4p **25** Ondersteun deze conclusie door, telkens met een andere verwijzing naar de bron, uit te leggen welke continuïteit **en** welke verandering in de positie van de vrouw vanaf de jaren 1950 plaatsvinden.

In 2002 vond een interview plaats met Inge Viett, een voormalig lid van de *Rote Armee Fraktion*, een groep die voortkwam uit de Baader-Meinhoff Gruppe. Twee uitspraken uit het interview waren:

- 1 Over haar jeugd op het West-Duitse platteland in de jaren 1950 zei Viett: "De mensen groetten elkaar nog met 'Heil Hitler'. Over de Tweede Wereldoorlog werd noch thuis, noch op school gesproken."
- 2 Over de toestemming die ze van de regering van de DDR kreeg om zich in de jaren 1980 in Oost-Duitsland te vestigen zei Viett: "Er was een basisovereenkomst: we hadden een gemeenschappelijke vijand."

- 2p **26** Toon voor elk van beide uitspraken van Viett aan dat deze paste bij een motief voor het verzet dat de Baader-Meinhof Gruppe pleegde.

bron 6

Twee fragmenten uit de autobiografie van de actrice en schrijfster Mina Kruseman (1839-1922) waarin ze verschillende standpunten uiteen zet:

fragment 1

Ik heb nooit begrepen waarom alle mensen zo bezig zijn met het geslacht van de personen die stemmen: ik ben van mening dat als nu eindelijk eens gekibbeld zou worden over de intelligentie van stemgerechtigden, wij tenminste nog een kans zouden hebben om bij het kibbelen iets te winnen. Want of wij nu door mannelijke of door vrouwelijke nulliteiten [onbenullen] aan een slechte regering worden geholpen, dat komt toch op hetzelfde neer!

fragment 2

Ik vraag *werk* voor de vrouwen, niets dan werk, werk dat betaald wordt met *geld*. Zodra wij het zover gebracht zullen hebben dat wij (net als de mannen) als een dom kind in de schoolbanken beginnen om er als een goed opgeleid mens weer uit op te staan, dan komt de rest vanzelf, want de vrouw die in haar eigen onderhoud kan voorzien, heeft het recht vrij te zijn en moeder te wezen.

bron 7

De volgende bronfragmenten zijn ooggetuigenverslagen van gebeurtenissen uit de Chinese geschiedenis en staan in willekeurige volgorde:

fragment a

De studentencomités stemden er gisteren mee in om de regering per telegram te laten weten dat er aanstaande maandag gestaakt zou worden als hun vier eisen niet werden ingewilligd (...): weigeren om het vredesverdrag te ondertekenen, bestraffen van de corrupte verraders die geheime verdragen met Japan hebben gesloten, etc.

fragment b

Het is zonder enige twijfel realiteit en een feit dat internationaal wordt erkend dat er maar één China is in deze wereld en dat Taiwan een onderdeel is geweest van China's territorium sinds mensenheugenis. (...) Vandaag erkennen meer dan 160 landen ter wereld dat Taiwan een onderdeel is van het grondgebied van China.

fragment c

In maart werden er op alle straathoeken al affiches aangebracht: "Verdrijf de vreemdelingen! Dood alle christenen!" Toen ze steeds dichterbij Peking kwamen en in de wijde omgeving christelijke dorpen verwoestten, missionarissen vermoordden en begonnen de spoorwegen te vernielen, liet men legereenheden komen om de ambassades te beschermen.

fragment d

Om 9 uur 's avonds stonden we op, staken onze rechterhand omhoog en legden een eed af: Voor het bevorderen van de democratie in ons land (...). Maar aan de oost- en westkant van de Chan'anboulevard vloeiden stromen bloed. De slaggers, de soldaten van het Zevenentwintigste Leger richtten tanks, machinegeweren en bajonetten (...) op de mensen die zelfs maar een slogan durfden te roepen.

fragment e

Vandaag de dag zijn er bijna geen vergaderingen meer en mensen werken veel harder op het hun toegewezen land dan toen zij nog voor het collectief werkten. (...) Zij hebben meer vrijheid en hoeven niet iedere dag naar het land. Zij hebben meer zeggenschap en kunnen hun geld uitgeven aan huwelijken en begrafenissen als ze dat willen.

bron 8

Voorpagina van het weekblad *Berliner Illustrierte Zeitung* van 2 november 1944 met een foto van leden van de *Volkssturm*:

Toelichting:

In oktober 1944 richt Hitler de *Volkssturm* op, een leger van Duitse mannen tussen de zestien en de zestig jaar die (nog) niet in militaire dienst zaten.

Vertaling van het onderschrift:

Het Volk staat op. Miljoenen grijpen naar de wapens. Jong en oud heeft als één man geantwoord op de afkondiging van de *Volkssturm*. Heilig is het vaderland. Verbeten is de wil om het te verdedigen. Het smeedt iedereen samen, de zestigjarigen en de zestienjarigen, de veteraan en de jongeman. Het uur van de grootste beproeving is aangebroken.

bron 9

De Belgische tekenaar Hergé publiceert in 1931 het stripboek *Kuifje in Congo*, waarin Kuifje en zijn hond Bobbie door de Belgische kolonie Congo reizen. In het boek staat deze afbeelding waarop Kuifje lesgeeft aan Congolese kinderen:

bron 10

Vladimir Semjonov, die in 1953 de hoogste commissaris is van het Sovjet Controle Comité in de DDR, schrijft in 1990 in zijn memoires:

Berichten over gewelddadige demonstraties en confrontaties bereikten ons uit Gera, Cottbus, Chemnitz, Halle, Leipzig, Dresden, Maagdenburg en andere steden in de DDR. Aan beide kanten vielen doden. (...) Om 11 uur kregen we uit Moskou de instructie om het vuur op de opstandelingen te openen, militaire standrechtbanken op te richten en twaalf raddraaiers dood te schieten. Nieuwsberichten over de executies moesten overal in de stad opgehangen worden. Omdat [bevelhebber] Sokolovski en ik echter over buitengewone volmachten beschikten, negeerden we de instructie uit Moskou en gaven [aan onze soldaten] het bevel om over de hoofden van de demonstranten heen te schieten. De eerste schoten veroorzaakten verwarring onder de opstandelingen. Ze begonnen zich naar West-Berlijn terug te trekken.

bron 11

In 1960 schrijft Chroesjtsjov, de opvolger van Stalin, over Russische adviseurs in China:

Onze adviseurs, werkzaam in China, hebben vaak te maken met een gebrek aan vertrouwen. Hun pogingen om technische problemen te helpen oplossen worden vaak afgewezen en hun advies, dat is gebaseerd op hedendaagse wetenschappelijke kennis en technische ervaring, wordt luidkeels als achterhaald en conservatief verklaard. (...) Ze kunnen deze omgeving van wantrouwen en achterdocht niet verdragen, terwijl ze hun verantwoordelijkheden willen nakomen. Het is daarom niet verwonderlijk dat veel van deze adviseurs hebben verzocht terug te mogen keren naar hun vaderland. In het licht van dit alles zijn we tot de conclusie gekomen dat de verdere aanwezigheid van de Sovjetadviseurs in de Volksrepubliek praktisch onmogelijk is geworden.

bron 12

Chinese poster uit 1967 met de titel 'Verdrijf de oude wereld, bouw een nieuwe wereld':

Toelichting:

Onder de voet van de man liggen vooraan een beeldje van Confucius en een kruisbeeld.

bron 13

In 1978 zegt G. Huizinga, de algemeen voorzitter van de commissie voor de staatsexamens, over vrouwen die via de zogenaamde 'moedermavo's' alsnog een middelbare schooldiploma willen halen:

De leukste reden om te gaan leren is de reden van de snel groeiende groep huisvrouwen: zij doen het als hobby. De tijd die zij door het afnemende kindertal en de vele moderne huishoudelijke apparaten over hebben, kunnen ze niet beter besteden. Door te studeren, verzekeren ze zich later van een gevulder leven als de kinderen de deur uit zijn. Ze kunnen door dat diploma misschien aan de slag. (...) het zijn vaak de beste leerlingen. Die huismoeders komen soms met prachtige resultaten uit de bus.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.